

אודת יצירת המערך:

המערך מתבסס על תכנית הלימודים במחשבת ישראל בחינוך הממלכתי. הנושא יכול להשתלב היטב בכמה מיחידות הלימוד, במיוחד ב"צדק חברתי: אח - אחר - אחריות" או במסגרת "מעגלי שייכות - זהות יהודית בעולם משתנה".

שלד המערך נכתב בעזרת <https://claude.ai/> על פי ההנחיה:

אני מורה למחשבת ישראל בחינוך הממלכתי בכיתה י"ב. אני צריכה להכין מערך שיעור בנושא מעגל האחריות ההדדית המתבסס על [טקסטים מתכנית הלימודים]. השיעור צריך להתאים לנושא [ערבות הדדית או לנושא הקשר לעם ולמדינת ישראל].

תוספות אופציונליות להנחיות:

-ברצוני שהמערך יכלול [פעילות בקבוצות / פעילות חקרשת / הנחיות לפעילות המשך המיישמת בפועל את הנלמד בשיעור בבחינת "תלמוד המביא לידי מעשה", שיש בה, בנוסף למשימה הקבוצתית גם חלק אישי].
-אני צריכה גם [מחווה להערכת התוצרים בשיעור]
- אשמח ל[עשר] דוגמאות ל[סיוע בזמן משבר או להתנדבויות למען אחרים בשגרה ובחירום בישראל (פצעים, חולים, בודדים, עניים, בעלי צרכים מיוחדים, ילדים וכו)]

הערה: את הטקסט בין [] עליכם להתאים לצרכים.

מערך שיעור:

מעגלי הערבות ההדדית במקורות יהודים ובחברה הישראלית

מטרות השיעור:

1. הכרת מקורות יהודיים העוסקים בערבות הדדית ואחריות חברתית
2. בחינת מעגלי האחריות השונים בחינוך - מהפרט ועד לכלל ישראל
3. דיון בהשלכות המעשיות של ערבות הדדית במדינת ישראל כיום
4. פיתוח חשיבה ביקורתית על אחריות אישית וקולקטיבית

משך השיעור: 90 דקות (שיעור כפול)

חומרי עזר:

- דפי מקורות מודפסים
- לוח/מצגת להצגת שאלות מנחות
- דפי עבודה לקבוצות

מהלך השיעור:

פתיחה (15 דקות):

נתחיל בשאלה מעוררת דיון: "למי אנחנו אחראים בחיינו? האם האחריות שלנו מצטמצמת למעגל המשפחתי והחברתי הקרוב, או שהיא נמשכת גם למעגלים רחבים יותר?"

הצגת מקרה בוחן עכשווי (אפשר להתייחס לאירועי 7 באוקטובר והמלחמה בעזה והצפון, או לדוגמאות של סיוע בזמן משבר בתקופות אחרות בתולדות ישראל) שמדגיש את העיקרון של ערבות הדדית בחברה הישראלית. זה יכול להיות סיפור על קהילות שעזרו זו לזו, על התגייסות לעזרת נפגעים, או על פעילות התנדבותית בתקופת משבר.

ניתן גם לבקש מהתלמידים לשתף מקרים מוכרים להם.

חלק א': מקורות יהודיים על ערבות הדדית (25 דקות)

מקור 1: "כל ישראל ערבים זה בזה" (שבועות לט ע"א)
דיון: מה משמעות האמירה הזו?
מי הם "ישראל"? - האם רק למי שחי בישראל? אם תלוי בשמירת מצוות? האם כוללים גם לבעלי ברית שחיים בישראל (אזרחים בני דתות אחרות, עובדים זרים)?

מקור 2: "לא תעמוד על דם רעך" (ויקרא יט, טז)
הפרשנות התלמודית בסנהדרין עג ע"א:
"מניין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר, או חיה גוררתו, או לסטים באים עליו, שהוא חייב להצילו? תלמוד לומר: 'לא תעמוד על דם רעך'."
הסברי מונחים:
להצילו בנפשו: להציל את הקורבן אפילו במחיר חייו של התוקף.
תלמוד לומר: למדנו מן הכתוב בתורה

התלמוד דורש את הפסוק כחובה אקטיבית להציל אדם הנמצא בסכנה. לפי הפרשנות, הפסוק אינו מדבר רק על איסור לשתוק כאשר אדם נמצא בסכנה, אלא מטיל חובה מעשית להתערב ולהציל:
הסוגיה מרחיבה ואומרת שחובה זו כוללת גם:

1. להשקיע ממון כדי להציל אדם אחר (אם כי יש אפשרות לדרוש החזר לאחר מכן)
2. להתאמץ באופן אישי כדי להציל
3. לטרוח ולחפש אנשים שיעזרו בהצלה אם אינו יכול להציל בעצמו

דיון: מהי האחריות שלנו כלפי אדם הנמצא בסכנה?
עד כמה אנו מחויבים להתערב?

מקור 3: הָאִישׁ אֶחָד יִחְטָא וְעַל כָּל־הָעֵדָה תִּקְצָץ: (במדבר טז, כב)
על בסיס פסוק זה נאמר בויקרא רבה ד', ו': "שה פזורה ישראל, נמשלו ישראל לשה, מה שה הזזה לוקה על ראשו או באחד מאבריו וכל אבריו מרגישין, כך הן ישראל, אחד מהן חוטא וכלן מרגישין".

מקור 4: מדרש "אדם אחד חוטא וכל העולם מתמלא עשן" (קהלת רבה ז, יג)

דיון: מדוע מעשים של אדם אחד משפיעים על החברה כולה? איך זה קשור לאחריות קולקטיבית?

חלק ב': עבודה בקבוצות - מעגלי אחריות (20 דקות)

נחלק את הכיתה לקבוצות של 4-5 תלמידים. כל קבוצה תקבל דף עבודה שבו מתוארים מעגלי אחריות שונים:

1. מעגל אישי-משפחתי
2. מעגל חברתי-קהילתי
3. מעגל לאומי (מדינת ישראל)
4. מעגל יהודי עולמי
5. מעגל אנושי-אוניברסלי

הקבוצות ידונו בשאלות:

- באיזה מעגל אנחנו מרגישים שהאחריות שלנו חזקה יותר?
- האם יש היררכיה של אחריות בין המעגלים השונים?
- מהי משמעות הערבות ההדדית בכל אחד מהמעגלים?

חלק ג': דיון במליאה - ערבות הדדית במדינת ישראל היום (20 דקות)

בחזרה למליאה, דונו בשאלות:

- כיצד באה לידי ביטוי הערבות ההדדית במדינת ישראל בימים אלו?
- מהם המתחים שעולים בין אחריות לפרט לבין אחריות לכלל?
- האם למדינה יש אחריות מיוחדת כלפי יהודים בעולם? מדוע?

הצגת דברי הרב קוק (אורות ישראל פרק ד):

"האהבה לאומה, או האהבה לכלל ישראל, היא האהבה האמיתית והמרכזית, שעל ידה באים לאהבת האדם בכלל, לאהבת כל האדם ואהבת כל העמים."

דיון: איך המחשבה הזו משתלבת עם מעגלי האחריות?

סיכום ומשימה (10 דקות)

סיכום הרעיונות המרכזיים שעלו בשיעור. הדגישי את החשיבות של ערבות הדדית כערך יהודי-ישראלי מרכזי.

משימת המשך (אופציונאלי):

התלמידים יתחלקו לקבוצות ויצאו לקהילה לראיין אדם שלקח על עצמו אחריות מעבר למעגל האישי (מתנדבים, פעילים חברתיים, חיילים וכו'). עליהם לברר מה הניע אותו/אותה, כיצד הוא/היא רואה את מעגלי האחריות בחייו/בחייה, ואיך זה מתקשר לזהותו/זהותה היהודית-ישראלית.

נספח - דוגמאות לפעילויות שנעשות בפריסה ארצית

הנה עשר דוגמאות הממחישות את רוח ההתנדבות והערבות ההדדית בחברה הישראלית, הן בשגרה והן בחירום, ומדגישות כיצד העיקרון של "כל ישראל ערבים זה לזה" בא לידי ביטוי מעשי בפעילות למען האחר.

1. ארגון "חברים לרפואה" - מסייע לחולים במחלות קשות באמצעות השגת תרופות יקרות, מימון טיפולים רפואיים וליווי רפואי לחולים שידם אינה משגת.
2. יד שרה / עזר מציון - מספקות ציוד רפואי בהשאלה, שירותי הסעה לחולים ולקשישים, לחצני מצוקה ועזרה בבית לאוכלוסיות מוגבלות.

3. מתנת חיים - מעודד אנשים המעוניינים לתרום את כלייתם לשם הצלת חיים, ללא תמורה כספית ומלווה אותם בתהליך. פועל להגברת המודעות הציבורית לאפשרות תרומת כליה מן החי.
 4. לקט ישראל - ארגון המציל מזון ומחלק אותו לנזקקים; בזמני חירום, הארגון מגביר את פעילותו ומספק מזון לאוכלוסיות מפונות ולמקלטים.
 5. מרכזי חוסן בעוטף עזה והצפון - מספקים תמיכה נפשית וסיוע לתושבים החיים תחת איום ביטחוני מתמשך, ובזמן חירום מעניקים סיוע מיידי לנפגעי חרדה.
 6. איחוד הצלה - רשת מתנדבים ארצית המספקת עזרה רפואית ראשונה מיידית בחירום, ומגיעה לכל מקום בישראל בתוך דקות ספורות.
 7. "שישי שמח" - יוזמה שבמסגרתה מתנדבים מכינים ומחלקים מזון לשבת למשפחות נזקקות וקשישים, במיוחד לאלו החיים בבדידות.
 8. מיזם "אח גדול" - תכנית חונכות המחברת בין מתנדבים לילדים ונוער במצבי סיכון או עם צרכים מיוחדים, למתן תמיכה רגשית וסיוע לימודי.
 9. נט"ל (נפגעי טראומה על רקע לאומי) - מסייע לנפגעי חרדה ופוסט-טראומה בעקבות אירועי טרור ומלחמה, ומפעיל קו חם בזמן חירום.
 10. "לתת" - ארגון סיוע הומניטרי המספק מזון, בגדים וציוד חיוני לנזקקים, ובזמן חירום מקיים מבצעי איסוף וחלוקה מיוחדים למשפחות מפונות ולאלו שנפגעו כלכלית.
 11. ערן (עזרה ראשונה נפשית) - שירות תמיכה נפשית טלפוני הפעיל 24/7, המספק סיוע נפשי מיידי למי שנמצא במצוקה. בזמן חירום, השירות מתגבר לטובת סיוע למי שסובל מחרדה ומצוקה בעקבות המצב הביטחוני.
- הנה חמש דוגמאות נוספות, המדגישות את המחויבות של החברה הישראלית לדאוג לילדים ולנוער, במיוחד לאלה הנמצאים במצבי סיכון, מחלה או קושי. הן ממחישות כיצד עקרון הערבות ההדדית מיושם בדאגה לדור הבא ובהשקעה בעתידה של החברה הישראלית.
1. "אור שלום" - ארגון המפעיל משפחות אומנה ופנימיות לילדים בסיכון שהוצאו מבתיהם. מתנדבים מסייעים בחינוך, בפעילויות העשרה ובליווי רגשי של הילדים.
 2. "פרויקט חיבוק" - יוזמה במחלקות ילדים בבתי חולים, שבה מתנדבים באים לחבק ולהחזיק תינוקות ופעוטות מאושפזים כאשר הוריהם אינם יכולים להיות לצדם, מספקים להם חום אנושי ותחושת ביטחון.
 3. "הלב - המרכז למען ילדים חולי סרטן" - ארגון המפעיל מערך מתנדבים לתמיכה בילדים חולי סרטן ובמשפחותיהם, כולל ליווי בזמן טיפולים, פעילויות הפגה וסיוע במימון התרופות והטיפולים.
 4. "שיעור אחר" - תכנית המביאה אנשי מקצוע מתנדבים לבתי ספר בפריפריה כדי להעביר שיעורי העשרה לילדים, לחשוף אותם למגוון תחומי עניין ומקצועות, ולהרחיב את אופקיהם.

5. "סמ"ן - סטודנטים למען נוער" - תכנית בה סטודנטים מתנדבים לחונכות אישית של בני נוער בשכונות מצוקה ובפריפריה. החונכות כוללת סיוע לימודי, פיתוח כישורי חיים, העצמה אישית והכנה לקראת שירות צבאי ולימודים גבוהים.